

Devr-i Kadim Efendisi Prof. Dr. Orhan Bilgin

NIHAT ÖZTOPRAK*

1984 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalında yüksek lisansa başladığımda Orhan Bilgin Hocamı tanımıştım. Fen-Edebiyat Fakültesine geleli bir yıl geçmişti ve henüz doçentliğini almamıştı. Erzurum’da başladığı akademik hayatı kısa sürmüş, yakinen tanıştığı ve abi-kardeş ilişkisine sahip olduğu dekanımız Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız’ın ısrarıyla fakültemize gelmişti. Yüksek lisans ve doktora Farsça ve Arapça derslerimize girmişti. Ancak ben onun birçok meziyetini, 1990’da danışman Hocam Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu’nun vefatı üzerine yerine tez danışmanı olarak atanmasından sonra öğrendim. Âmil Beyin Mekke’de tünel faciasında şehit olarak Hakk’a yürümesinden sonra sahipsiz kaldığımızı düşündüğümüz bir anda Orhan Hocamızın Âmil Beyin danışmanlığındaki öğrencilere “Tezleriniz kaldığı yerden devam ettirilecektir, merak etmeyin, kendinizi toparlayın ve çalışmalarınıza devam edin” hitabı bizi kendimize getirmiş ve rahatlatmıştı. Bu samimi ve babacan tavırlarla gelişen ilişki daha sonra artarak devam etti. 1993’te doktora tez savunması bittiğinde onun tezini tamamlayan ilk öğrencisi oldum. Savunmada Hocamın da en az benim kadar heyecanlandığını hiç unutamıyorum. Benden

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul (noztoprak@marmara.edu.tr).

bir yıl sonra Hüseyin Akkaya tezini tamamladı. 1984'te tanıdığım 1988'de Üniversiteye intisabımla birlikte hep yanında olduğum, 2008 yılında emekliliğinden sonra da ilişkiyi kesmediğim Hocamla ilgili doğrusu anlatacak çok mevzu var.

Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Hocamızın şahsiyet ve kişiliğinin oluşumunda rol oynamış kişiler vardır. Sohbetlerinde bunlardan sıklıkla söz eder. Onlardan ikisi ailesinden olup babaanesi Ayşe Hanım ve babası Mustafa Beydir. Torununu çok seven babaanne aynı zamanda onun mürebbiyesidir. Orhan Hocamız adaleti, paylaşmayı, israf etmemeyi, tutumu, insan sevgisini, merhameti, sabrı vs. ondan öğrenmiştir. Dik durmayı, mücadeleyi, saygıyı, Hakk'a riayet etmeyi ise babasından öğrenmiştir. Üniversite yıllarında tanıdığı ve mezuniyetten sonra akademik hayatta ilişkisini devam ettirdiği hocaları ise ilmi kişiliğinin oluşumunu sağlamıştır. İlmi disiplini Ahmet Ateş ve Helmutt Ritter'den, ilmi derinliğini ve hocalığı Nihat Çetin Beyden öğrenmiştir.

Osmanlı zarafet kültürünün henüz kaybolmadığı bir dönemde Lise öğrenimi için genç yaşta İstanbul'a gelen (1957) Orhan Hocamız kendine herhalde İstanbul efendilerini örnek almış olmalı ki giyimi, yürüyüşü, nezaketi, konuşması ve nüktedan tavrı ile son Osmanlı beyefendilerindedir. Giyimine özen gösterir. Derslerine her zaman temiz ve ütülü takım elbisesiyle girer. Alırken kaliteye, kullanırken israf etmemeye dikkat eder. Başında şapkası, omzunda paltosu, bir elinde deri çantası, diğer kolunda asılı baston şemsiyesiyle vakurla yürürken karşılaşan herkes kaybolmuş bir İstanbul beyefendisini gördüğünü düşünür. Onun bu yapısını uzaktan görenlerin bazıları tepeden bakan, burnundan kıl aldirmayan, kendinden başkasını beğenmeyen beşik uleması zehabına kapılabilir. Ona yaklaşımaya, tanışmaya ve konuşmaya çekinebilir. Ancak bir şekilde bir araya gelip tanışanlar bu kişinin gerçek bir İstanbul beyefendisi, gerçek bir İstanbul nüktedanı, gerçek bir kültür insanı olduğunu anlar ve rahatlar. Hocanın benim için belki en dikkat çekici yönlerinden biri konuşulan mevzuda alışık olmadığımız tarzda farklı fikirlerle saygı duyması, tartışmaya açık olmasıdır.

Bu İstanbul beyefendisi Üniversite mezuniyetinden (1965) bir yıl sonra Maarif Bakanlığı bursuyla önce Doğuda İran'a (1966), sonra mastırını yapmak üzere İngiltere'ye gitmiş (1967), Doğu ve Batıyı tanıma fır-

satı bulmuştur. Yetiştığı dönemin aydınlarında görüldüğü gibi Batıda Batı hayranı olanlara, Doğuda Doğu düşmanı olanlara benzememiştir. O adeta Batıyı “güneşin battığı yer!”, Anadolu’yu ve Doğuyu “güneşin doğduğu yer!” olarak; Batıyı aklın ve bencilliğin hakim olduğu yer, Doğuyu ve Anadolu’yu merhamet ve tevazu medeniyetinin hakim olduğu yer olarak görmüş ve tanımlamıştır. Bu sebeple derslerinde daima Türk medeniyetini anlatmış ve bu medeniyetin yapı taşları olan İstanbul, Bursa ve Edirne şehirlerinin her türlü mimarî abidesini hemen her yıl yaptığı gezilerle öğrencilerine tanıtmıştır. Ona göre bu medeniyetin mayasında Sezai Karakoç’un “Gün doğmadan Şehzadebaşında” şiirinde belirttiği gibi,

Külahıyla Yunus Emre
Sarıyla Akşemseddin
Kavuşuyla Mimar Sinan

vardır.

***

Hocanın öğrenci gezileri meşhurdur. Bu geziler adeta bir inanç ve kültür gezisidir. Üsküdar gezilerinde Valideatik’in minberi ve külliyesini, Çinili Camii’nin çinilerini, Aziz Mahmud Hüdayi’nin Türbesini ve yanı başındaki *Osmanlı Müellifleri*’nin yazarı Mehmet Tahir Efendi tarafından yaptırılan kütüphanesini, Şemsi Paşa Camii’nin isimlerini ve ölçüleri birbirine uyumlu minyatür yapısını, Mihrimah Sultan (İskele) Camii’ni, Yeni Valide Camii’ni, Üsküdar çeşmeleri ve sebillerini görür, tanır ve öğrenirsiniz. Beşiktaş’ta Yahya Efendi Dergâhı’nı gezerken Yahya Efendinin kişiliğini, mücadelesini, dergâhın levhalarını tanursunuz. Karahisarî ekolünden Demircikulu’nun yazdığı Tophane Kılıç Ali Paşa Camii’nde celi sülüs hattını dünya gözüyle görür, ahrette hesap sorulduğunda “İstanbul’da okuduğun halde bu dünya harikası hattı görmeden mi buraya geldin?” azarlamasına muhatap olmaktan kurtulursunuz. Süleymaniye’yi Yahya Kemal’in Süleymaniye’de Bayram Sabahı şiirinin ruh ikliminde gezer, sonra Kanuni Türbesini ve diğer kabirleri ziyaret eder, özelliklerini dinlersiniz. Gördüklerinizle gözünüzü, dinlediklerinizle ruhunuzu doyururken acıkan karnınızı da meşhur kuru fasulyeciden doyurarak Süleymaniye gezisini tamamlarsınız.

Söz kuru fasulyeye gelmişken Hocamızın İstanbul'da neyin nerede yeneceği, nerenin nesinin meşhur olduğu konusundaki birikimine de temas etmeden geçmek olmaz. Osmanlı yemekleri için Üsküdar Kanaat Lokantasına gitmeniz, köfte için Sultanahmet Köftecisine ya da Merkez Efendiye gitmeniz, kuru fasulye için Kısıklı, Sirkeci ya da Süleymaniye'ye gitmeniz gerekmektedir. Bu bilgiler iştahınızı kabartacağı için hepsini saymak olmaz. Hocanın gerek gezilerinde gerekse sohbetlerinde Bayrampaşa'nın enginarı, Alibeyköy'ün mısırı, Arnavutköy'ün Osmanlı çileği, Beykoz'un cevizi ve paçasının meşhur olduğunu öğrenirsiniz. Bazen de meşhur bilindiği halde haksız bir şöhret kazanan semtleri de tanırınız. Çengelköy'ün bademinin başka semtlerin bahçelerinde yetiştirilip getirildiğini, Kanlıca'nın yoğurdunun da oraya has olmadığını dinlersiniz. Burada Hoca'nın İstanbul kültürüyle ilgili bilgilerinden örnekler verdik. Orhan Hocamızı tanıyanlar onun her bölgenin meşhur olan yiyeceğini de bildiğini bilirler. Ziyaretine gelenlere şakayla karışık önce "Nereden geliyorsun? Oranın ... yiyeceğinden getirdin mi?" sorularını yöneltir, olumsuz cevap alırsa "Oradan geldiğini nerden bileyim?" diye mukabele ederdi. Onun bu bilgilerinin, yalnızca sohbetlerinde değil bizzat evinde kendi elleriyle hazırladığı yiyecekleri tadan biri olarak canlı şahidiyim. Zira evinde misafir ağırlamaktan, ikram etmekten hoşlanır. Sevgili eşi Belma Hanım ve çocukları Korkutalp ve Elif de aynı kendisi gibidirler. "Bir evin çocukları misafirden kaçıyor bil ki o çocuklar misafire alışık değil, o ev halkı misafirden hoşlanmıyor; çocuk misafirden kaçmıyorsa o evde misafir seviliyor demektir" ifadesi ve anlayışı Hocamıza aittir. Fakültedeki odasında öğlen ya da ikindi vakti simit, peynir ve karpuzundan tatmayan tanıdığı yoktur.

***

Hocamızın en belirgin özelliği şüphesiz sohbet ehli olmasıdır. Sohbetinde kendine has üslubu vardır. İyi bildiği konuyu anlatır ve mutlaka en ince ayrıntısına kadar anlatır. Tamamını anlatmasına bir engel varsa hiç başlamaz, başka bir zaman anlatırım der. Bu üslubunu derslerinde de devam ettirir. Edebiyat tarihi derslerinde Yesevî, Mevlânâ ve Yunus'u detaylı bir şekilde işler, bir dönemi onlara ayırırdı. Dönemindeki siyasî, ticarî, sosyal ve askerî şartların bilinmeden onların şiirlerinin anlaşılamayacağı gerçeğinden hareketle tüm bu sayılan devir hususiyetlerini

anlatmadan şairlerin hayatlarını, edebî kişiliklerini ve eserlerini işlemezdi. Dönemimizin kurallı ders sistemine aykırı olan bu anlayış diğer yönden Türk edebî ve fikir dünyasının yapı taşları olan bu şahısların doğru anlaşılması bakımından yararlı hatta gereklidir. Hocaya göre üniversitede işlenen dersler böyle yapılmalı ve zilli eğitimden farkı olmalıdır. Bu şairler üzerinde bu kadar durmasının başka bir sebebi de bizim inancımızı, kültürümüzü ve medeniyetimizi anlamanın yolunun Yesevî'nin hikmetlerini, Yusuf Has Hacib'in *Kutadgu Bilig*'ini, Mevlânâ'nın *Mesnevî*sini, Yunus'un şiirlerini bilmekten geçtiğine inanmasıdır. Bu eserleri döne döne okuduğuna şahidim. Hoca milletimizin hayatına bu eserlerin ardından, bu eserlere de milletin hayatının ardından bakmıştır, diyebilirim. Yesevî, Mevlânâ ve Yunus onun için yalnızca mutasavvıf şairler olmaktan öte birer mütefekkindirler. Onlar Hocaya göre ruhu yücelten maneviyatı yükselten, hayatın sırlarını anlatan mütefekkindirler.

***

Bir akademisyenin alanında hazırlanmış olan kitapları alması tabii bir şeydir. Kitaplar elbette alanın insanı için basılır. Ancak alınan veya bir şekilde temin edilen kitaplar maalesef okunmadan raflara kaldırılır. Hoca aldığı her kitabı mutlaka okur, notlar alır, bitirdikten sonra rafa kaldırır. Sonra o kitaptan öğrendiklerini bizlerle paylaşır. Kitapta noksanlık veya yanlışlar varsa onları da ders almamız maksadıyla bizlere anlatır. Eskilerin deyimiyle o bir kitap kurdudur.

Hoca kitaplarda cilt, kâğıt, baskı ve mizanpajı güzel olan kaliteli baskılara da düşkündür. Kültür Bakanlığının ve diğer kurumların yüksek ücretle sattığı prestij baskıları hiç düşünmeden alır, kütüphanesine koyar. Bu bakımdan onun kütüphanesi hem nadir eser hem nadir baskı hem de sayı bakımından son yıllarda örneğine rastlanmayacak zenginliktedir.

Yazmak yerine sohbete düşkün olan Hocamızın üslubunu doğru bulmayanlar çoktur. Daha doğru bir ifadeyle Hocamızın bildiklerini, tecrübelerini yazıya geçirmekte ağırdan alışını tenkit edenler vardır. Onların bu yaklaşımı, Hocayı tenkit değil Hocanın bilgilerinin kayda geçmeden onunla kaybolacağı endişesindedir. Böyle düşünenlere hak

vermiyor değilim. Ancak Hoca kendisini dinleyenleri ve öğrencilerini canlı kitap olarak görmekte, bilgilerinin onlar aracılığı ile yayılacağına inanmaktadır.

***

Orhan Bilgin'in günümüz akademisyenlerinden belki de en farklı yönü, ihtiyacı olan herkese metin okumalarında yardımcı olmasıdır. Kendi danışmanlığındaki öğrencilerle her hafta muayyen saatlerde metin kontrolü yaptığı gibi, kendisine bağlı olmayan akademisyen ve öğrencilerin problemiyle de ilgilenir, hiç birine hayır demez "İlim talep eden geri çevrilmez" anlayışına sahiptir. Hocanın bu yönünü daha açık anlatabilmek için şahit olduğum bir olayı burada nakledeyim: Bir yüksek lisans jürisinde ikimiz beraberdik. Çalışmada hatalı okumalar çıktı. Anlaşıldığı kadarıyla danışman hoca yeterince ilgilenmemiş, öğrenci de gevşeklikten rahatsız olmamış, sürenin sonuna geldiği için tez ciltlenmiş önümüze konmuştu. İkimiz de problemleri sıralayıp, örnekendirip, tezin kabul edilemeyeceğini belirterek reddettik. Tezin baştan sona yeniden kontrol edilmesi gerektiğini söyledik. Tez danışmanı bizim bu tavrımızdan alınıp: Ben yaz tatilimi bu teze ayıramam, diyerek kabulünde ısrar etti. Sonuçta tez kabul edilmedi. Fakat Hoca öğrenciye: Şayet tezinin düzelmesini istiyorsan gel baştan sona birlikte metnini kontrol edelim teklifinde bulundu. Öğrenci teklif karşısında şaşırılmıştı, inanamamıştı ancak başını sallayabildi. Daha sonra her hafta Hocanın verdiği saatlerde bir araya gelerek yaz boyunca metni kontrol ettiler. Tez düzeldi ve tekrar toplanan jüri tezi kabul etti. Öğrenci, reddedildiğindeki şaşkınlığını atmış, haklılığımızı görmüş, maksadımızı anlamıştı. Hoca bu tavrı herkese gösteriyor, "Bilginin zekâtı öğretmektir" anlayışının gereğini yapıyordu. Benzer olaylara defalarca şahit oldum. O, inancının gereğini yapıyor, hocalarından gördüğünü, öğrendiğini uyguluyordu. Hocası Nihat Çetin'in benzer tavırlarını bize tekrar tekrar anlatmıştı. Nihat Beyin Şarkiyat Kütüphanesine gelen herkesle nasıl ilgilendiğini dönemin araştırmacıları hep bilirlerdi.

***

Benim çok sevdiğim bir yönü de Hocamızın daima ümitvar oluşudur. Muhatap olduğu zorluklar karşısında hep mütevekkildir. Allah'ı

güçendirecek isyankârlık yapmadığı gibi insanı güçendirecek isyanı da yoktur. Özellikle cennete gitme ümidi, mü'minin korku ve ümit arasında daima ümide meyiletme yönünü gösterir. Sık sık "Bu kadar isyan ve günahkâr varken cehennemde bize yer kalır mı?" deyişi ya da "Bu kadar isyankâr ve günahkâr dururken Allah bizi mi cehenneme atacak?" şeklindeki yaklaşımı onun ümitvar anlayışından kaynaklanır. Doğrusu nefse hoş gelmiyor değil!

Âşık Paşa, *Garibnamesi*'nde "Bahtlıdur şol kişi kim dünyede adı kala" diyerek dünyada adı kalacak kimsenin bahtlı olduğunu vurgular. Bu bahtlı kişilerden biri de Hocamızdır. O soyadı gibi bilgin, kültürümüzün çağdaş yorumcusu ve Türk kültürünün milliyetçisidir. O, dilek tarlasına umut tohumlarını ekmiş, bu tohumlar fidan olmuş ve meyveye durmuştur.

Aziz Hocamın daha nice eserler yazmasını, daha nice öğrenciler yetiştirmesini diliyorum, Cenabı Haktan ailesi ve sevdikleriyle birlikte hayırlı, sağlıklı uzun ömürler niyaz ediyorum.